

Kuntaliiton lausunto valmiuslain ja asevelvollisuuslain muuttamisesta

30.5.2022

Ari Korhonen, varautumisen ja turvallisuuden erityisasiantuntija, Kuntaliitto

Yleistä

- Vallitseva turvallisuusympäristön muutos huomioiden Kuntaliitto pitää perusteltuna, että valmiuslain 3 § täydennetään uudella poikkeusolomääritelmällä, joka mahdollistaisi täyttyessään rajatusti valmiuslain käyttöönoton ja sen toimivaltuuksien aktivoinnin myös hybridiuhkien ja muiden kansallista turvallisuutta, yhteiskunnan toimintakykyä tai väestön elinmahdollisuuksia erityisen vakavasti ja olennaisesti vaarantavien uhkien johdosta.

Hyvinvointialueiden ja kuntien näkökulma

- Erilaiset varautumisvelvoitteet
 - Yleisestä varautumisvelvollisuudesta säädetään valmiuslain 12 §:ssä. Tämän lisäksi hyvinvointialueita koskevassa lainsäädännössä hyvinvointialueille on säädetty erikseen myös muita varautumisvelvoitteita kuten velvollisuus varautua palvelutuotantosopimuksissa, velvollisuus varautua koko hyvinvointialueen konsernissa sekä velvollisuus ylläpitää sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskusta.
- Talous
 - Ei huomautettavaa – kokonaisuudistuksen yhteydessä pohdittava voidaanko poiketa esim. alijäämän kattamisvelvollisuudesta.

Hyvinvointialueiden ja kuntien näkökulma

- Väestön toimeentulon turvaaminen
 - Valmiuslaissa määräykset mm. väestön toimeentulon turvaamisesta poikkeustilanteessa, kaupan säännöstelystä sekä väestösuojelusta, jotka kaikki liittyvät väestön toimeentulon, suojelun, majoittumisen, ruoan ja välttämättömyystarvikkeiden turvaamistehtävään poikkeusoloissa.
 - Vastuu väestön toimeentulon viimesijaisesta turvaamisesta on lähtökohtaisesti sillä, jolla on sosiaalipalveluiden järjestämisvelvollisuus (sosiaalihuoltolaki 12 § välttämättömän huolenpidon ja toimeentulon turvaaminen). Poikkeusoloissa vastuu väestön viimesijaisen toimeentulon ja suojelun turvaamisesta jakautuu kuntien ja hyvinvointialueiden välille ja etuuksien osalta myös Kansaneläkelaitokselle.
 - Vastuiden osalta tarvitaan kokonaistarkastelu.

Hyvinvointialueiden ja kuntien näkökulma

- Työvelvollisuusluku (luku 14)
 - Mikäli myöhemmässä vaiheessa TE-palvelut siirtyvät kuntiin ja kunnista tulee työvoimaviranomaisia, koskevat ko. luvun säännökset siinä tapauksessa kuntien tehtäviä ja edellyttävät kunnilta varautumista näiltä osin poikkeusoloihin (mm. henkilöstövaraukset).
- Tiedonvaihto
 - Kuntaliitto on korostanut aiemmissa lausunnoissaan tiedonvaihdon tärkeyttä varautumisessa sekä häiriö- ja poikkeusoloissa. Tiedonvaihdon merkitys korostuu erityisesti hybridivaikuttamisen torjumisessa. Tiedonvaihto salassapidettävän tiedon osalta ei välttämättä ole mahdollista, ellei siitä ole laissa erikseen säädetty. Valmiuslaki ei mahdollista lisää toimivaltuuksia tiedonvaihdon osalta.

Kriittinen infrastruktuuri

- Kuntaliitto kiinnittää huomioita valmiuslain lukuun 5 hyödyketuotannon ja -jakelun sekä energiahuollon varmistaminen. Kyseisessä luvussa säädetään erilaisista säännöstelytoimista, mutta ei toiminnan turvaamisesta lukuun ottamatta pykälä 44-45. On syytä harkita, tuleeko valmiuslain mahdollistaa viranomaisille toimivaltaa turvata poikkeusoloissa myös kriittisen infrastruktuurin toiminta.
- 93-94 §:iin esitetään muutoksia palvelussuhteen ehdoista poikkeamiseksi sekä irtisanomisoikeuden rajoittamiseksi. Kyseiset säännökset eivät huomioi lainkaan kuntien kriittisen infrastruktuurin toimialoja. Käytännössä kriittinen infrastruktuuri on suurelta osin kuntien omistuksessa ja sen toimiminen edellyttää varmistettua työntekijäresurssia. Kriittisen infran toimivuuden varmistaminen kaikissa olosuhteissa edellyttäisi laajemmin eri toimialojen toimintaedellytysten turvaamista ja huomiointia valmiuslaissa.

Kriittinen infrastruktuuri

- Laajamittaisen maahantulon osalta kriittistä infrastruktuuria ovat majoitusrakennusten ohella myös tarvittavien palveluiden infrastruktuuri ja palveluiden toimintaedellytykset.
- Opetusjärjestelyiden (109 §) osalta valmiuslaki tunnistaa vain mahdollisuuden rajata annettavaa palvelua, mutta ei normaalista poikkeavia opetusjärjestelyitä kuten etäopetus. Kuntaliitto korostaa, että opetuksen osalta mahdollisuudet erilaisiin opetusjärjestelyihin tulisi ensisijaisesti säätää normaalilainsäädännössä.
- Varhaiskasvatuksen osalta valmiuslaki 88 § ei anna toimivaltuuksia kunnan varhaiskasvatuksen järjestämisvelvoitteen rajoittamiseen edes poikkeusoloissa eikä palvelutarpeen priorisoimiseen. Varhaiskasvatuksen osalta tulisi avata keskustelu järjestämisvelvollisuuden rajaamismahdollisuudesta ainakin yhteiskunnan kriittisillä aloilla työskenteleville perheille.

Väestönsuojelu

- Valmiuslain 17. luvussa määrätään väestösuojelusta. Näiltä osin valmiuslaki ja siihen esitetyt muutokset antavat pääsääntöisesti riittävät valmiudet poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan aktivoimiseen.
- Valmiuslaissa mainittujen toimintojen operatiivinen aktivoiminen edellyttää huolellista etukäteen tapahtuvaa suunnittelua. Kuntaliitto tunnistaa, että väestösuojelun osalta kaikki suunnitelmat eivät ole riittävän yksityiskohtaisia ja päivitettyjä. Kuntien on mahdotonta pohtia operatiivisia evakuointisuunnitelmia (esim. vanhusten hoidon ja hoivan yksiköt) ilman kokonaiskuvaa.
- Kiireellisten evakuointikuljetusten osalta 84 §:ssä esitetty määräystoimivalta voi olla hankala ottaa käyttöön etenkin, jos päätöksiä olisi tehtävänä paljon. Toimivallan siirtoa paikalliselle tasolle olisi syytä arvioida tältä osin.
- Väestön toimeentulon turvaaminen 57 a § - vastuut mahdollisesti epäselvät

KIITOS!

Ari Korhonen, varautumisen ja turvallisuuden erityisasiantuntija, Kuntaliitto